

← Forrige artikel

De træer, de drypper endnu

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 630

Del artikel: [f](#) [t](#) [in](#)

Jens Lei Wendel-Hansen

De træer, de drypper endnu - 1864 i dansk politik

Nord Academic Gads Forlag. 432 sider illustreret. 400 kr.

Af *Kresten Søe*

Tre grundlæggende 1864 myter

Nederlaget i krigen i 1864 skildres med udgangspunkt i kilder fra den løbende politiske og historiske samtidsdebat som et kollektivt traume og historisk milepæl, der har sat dybe aftryk i dansk selvopfattelse, politik og identitet fra 1864 til i dag.

Wendel-Hansen opridser og definerer i bogens start de to verserende mytologier i sam- og eftertiden:

A: Offerfortællingen med Danmark som offer for Bismarcks Preussens og Østrig-Ungarns angreb og magtspillet omkring Tysklands samling plus et efterfølgende engelsk svigt på London-konferencen.

B: Selvforskyldsfortællingen om Slesvigs tab og Helstatens opløsning som følge af dansk naivt nationalliberal overmod ved med novemberforfatningen at starte en krig, som ikke var ordentlig forberedt og derved tabt på forhånd.

Som følge af sit eget arbejde med kilderne tilføjer forfatteren endnu en myte:

C: Den systemkritiske fortælling, som primært opstod hos beboere i provinsen – fortrinsvis bondestanden, der tillagde de verdensfjerne akademikerne i København skylden for det fatale nederlag i 2. slesvigske krig.

Godt illustrationsmateriale og grundigt arbejde med kilderne

Wendel-Hansen har gjort et særdeles grundigt og omfattende arbejde med opsporingen af myternes anvendelse og skiftende dominans i samtidsdebatten i såvel politisk som i kulturel sammenhæng.

Dels med danske politikeres ivrige reference i deres argumentation og underbygning af holdninger. Dels som et begreb, der gradvist er gledet ind i det danske sprog og er blevet brugt som

referencebaggrund i flere forskellige fortolkninger gennem årene.

Her er 1864-myterne i deres forskellige udformninger lige siden ikke bare blevet brugt til legitimering af mange beslutninger, men også angående indenlands foretagsomhed og nytænkning under fx devisen "hvad udad tabes skal indad vinde". Primært et dette dog sket på det forsvars- og udenrigspolitiske område.

Bogen fremstår generelt tekstmættet, men er derudover også udstyret med en række indbydende illustrationer i form af fx fotos, malerier, portrætter og karikaturtegninger i fint samspil med teksten.

Indhold og opbygning med først forhistorie derefter periodeinddeling

Bogen opridses og analyseres først forhistorien omkring nederlaget med fx de divergerende konsekvenser, som den nye grundlov af 1849 havde for Helstaten med hensyn til nationalitet, sprog, konstitutionelle og forfatningsrelaterede udfordringer.

Her udgjorde de forskellige udkast til en fællesforfatning sammen med de store fortidige bindinger en håbløs gordisk knude, der til sidst mundede ud i et forsøg på en løsning i form af novemberforfatningen af 1863, som alene gjaldt Danmark og Slesvig.

Efter denne spændende brede redegørelse for de komplekse forhold op til krigen går Wendel-Hansen i sin fremstilling kronologisk frem periode for periode:

Oprøret 1864-1870 - Debatten om skyldsspørgsmålet med omdrejningspunkter primært i forfatningskampen og spillet om grundlovsændringen 1866. En forfatningskamp, der reelt endte med at indskrænke både ånden og den frie valgret i den oprindelige grundlov af 5. juni 1849. Den reviderede grundlov af 1866 resulterede nemlig i en udstrakt privilegeret valgret til landstinget, hvor godsejernes dominans nu kom til at stå som en elitær modvægt til folketinget og en egentlig reel parlamentarisk styring.

Et hus i splid med sig selv 1870-1901 - Perioden, hvor håbet om en snarlig genforening svandt i og med Frankrigs nederlag i den fransk-preussiske krig og den efterfølgende sletning af § 5. Her behandles fx debatten om forsvarsspørgsmålet og dennes politiske polarisering, Danmarks status som neutral småstat og den folkelige og økonomiske opblomstring med fx andelsbevægelsen og opdyrkningen af den jyske hede i nederlagets skygge. Hertil kommer fx de politiske forandringer op til Systemskiftet 1901.

Sårene slikkes og læges 1901-1920 - Hvor selvskyldfortællingen dominerer, og Danmark gradvist tilpasser sig rollen som velvillig neutral i forhold til Tyskland. En tid, hvor Hørups "hvad skal det nytte?" - vækker forsvarspolitisk genklang, men også en verdenskrig, som stiller store forsvarsmæssige og diplomatiske udfordringer for neutraliteten. Til sidst kom så det tyske nederlag, der banede vej for genforeningen 1920.

Foregangslandet 1920-1945 - Perioden som igen bringer forsvarssagen op med fx debat om udgifterne til militæret sammen med en argumentation for et åndeligt kulturelt nationalt forsvar. Perioden byder på styrkelse af antimilitarismen og en politisk diskussion om Danmarks status som neutral først i forhold til et svækket Tyskland og senere i perioden igen et land, der under Hitler udgjorde en trussel, der udløste besættelsen og 2. verdenskrig.

Aldrig mere tilpasning 1945-1989 - Efter befrielsen dukkede 1864-myterne igen op i den erindringshistoriske debat før Nato- og FN-medlemskabet og sideløbende med de frugtesløse bestræbelser for etablering af et nordisk forsvarsforbund. Spørgsmålet om en genforening med Flensborg blev atter aktuelt og gav ny næring sammen med debatten om rettigheder til mindretallene nord og syd for 1920-grænsen.

Selvskyldfortællingen var nu atter i front, mens Vesttyskland nu pludselig stod som Danmarks største handelspartner og nu var direkte allieret i det nye Nato-samarbejde. Antimilitarismen var først på tilbagetog efter Sovjets overtagelse af Østeuropa, men fik igen en opblomstring efter murens fald.

At gøre op eller ikke, det er sagen 1989 ff - Her forsvinder 1864 traumet i et par årtier i debatten. I stedet bliver den efterfølgende i mange henseender udvandet og tager skikkelse af et nationalt begreb, hvis baggrund og historie ikke altid var alle bekendt, der brugte det. Ikke desto mindre dukkede 1864 i perioder ofte op i debatten om fx militær deltagelse i internationale engagementer. Hertil kommer sågar i forbindelse med dansk indenrigspolitik i fx diskussioner om Storebæltsbroen, statslige arbejdspladser i Sønderjylland, sport - især fodbold - og tv-serier og klimapolitik.

Anmelderkommentarer og kritikpunkter

Bogens langt overvejende udgangspunkt i samtidsdebatten gør, at de grundlæggende kilder primært er aviser, pjecer, politiske taler og lignende. - Altså øjebliksbilleder og programerklæringer som i og med fx frekvens og repræsentation kunne være uden grundlæggende sammenhæng med den historiske ramme.

Med denne primære præmis in mente kan bogens mange kildeindslag og eksempler ofte skabe et lidt skævt læserindtryk af de egentlige historiske begivenheder.

Kort sagt fremstår antallet de tilgængelige og citerede kilder ofte præget af antallet af de personer og parter, der ytrede sig og i hvilken grad og frekvens.

Hertil kommer (som forfatteren også et sted skriver), at vigtige kilder og begivenheder ikke gav sig udtryk i eller endog af flere grunde slet ikke nåede frem til den politiske samtidsdebat.

Selv om Wendel-Hansen også bogen igennem opridser og redegør for baggrundsrammen, så giver både bogens præmis og indholdet af debatindlæggene netop af denne grund af og til skævhed i forhold til den reelle samtidshistoriske ramme og gør denne flimrende. En skævhed, der forstærkes af, at fremstillingen af og til tilsyneladende ikke inddrager nyere forskning?

Her skal anføres to eksempler:

Hørups tillagte "hvad kan det nytte" synspunkter og de mange kilder omkring lancering af kulturforsvaret overskygger - måske på grund af de mange kilder - måske på grund af forfatterens egne sympatier? - den realpolitiske situation op til og under 1. verdenskrig.

Her divergerer bogen en del mod den nyere forskning, som den fremgår af fx vægtige værker som Ole Lisbjerg Jensen: I skyggen af Tyskland. 2005 og Poul Duedahl: J.C. Christensen et politisk menneske. 2006. Ingen af disse væsentlige værker fremgår af bogens litteraturliste.

Af disse kilder fremgår klart, at J.C. Christensens oprustning med blandt andet nye kystforsvarsskibe, der kunne beskytte de udlagte minefelter, gav en troværdig rygrad til det danske neutralitetsforsvar overfor såvel England som Tyskland.

Derudover mere end antyder både Duedahls værker og fx Jens Ole Christensens artikel i Historisk Tidsskrift 2005 (ej heller i litteraturlisten) også vigtigheden af J.C. Christensens/Lütgens sideløbende forventningsafstemning 1906-1907 med den tyske militære ledelse under Helmuth von Moltke d.y. Disse sandsynligvis essentielle forhandlinger får i bogen kun en perifer bisætning på side 302 uden egentlig at blive koblet på den samtidshistoriske ramme.

Jo, det nyttede, og netop disse vigtige faktorer - og ikke Hørups i bogens mange citerede og kommenterede "hvad skal det nytte" udtalelser - var sammen med rettidig omhu og dygtigt diplomati efter al sandsynlighed den primære grund til, at Danmark undgik at blive krigsskueplads i 1. verdenskrig.

Et andet eksempel er bogens generelt rosenrøde næsten skåltaleprægede skildring af det dansk-tyske samarbejde omkring mindretallene nord og især syd for grænsen efter 1945.

Dette er absolut ikke et element, der kan genkendes i fx Carsten Porskrog Rasmussen og Hans Schultz Hansens: Sønderjylland – en særlig historie. 2022.

Tilgængelighed og målgruppe

Bogen udgør alt i alt en særdeles værdifuld redegørelse for strømninger og synspunkter og fronter i debatten fra 1864 og frem til i dag.

Men min vurdering er, at både fremstillingen og abstraktionsniveauet kræver omfattende kendskab til hele den danmarkshistoriske periode med henblik på fuldt udbytte hos læseren. Målgruppen er derfor primært forfatterens fagfæller på det mere elitære forskerniveau. Lidt synd for emnet havde fortjent en formidling til en bredere kreds.

Umiddelbart kan rigdommen af kildeindslag - sikkert modsat hensigten - ofte få fremstilling til at flimre og bringe den historiske ramme ud af fokus med hensyn til hvilke synspunkter, der reelt slog igennem i Danmarkshistorien.

Her er det min personlige holdning, at kildeindslag frisker fremstilling op, men historikeren primært bør udrage essensen af kilderne, frem for som her alt for ofte at præsentere disse direkte for læseren.

Derudover et stedvist indtryk af skævheder i den historiske baggrundsramme som følge af et vist mål af manglende ajourføring i forhold til nyere forskning.

Men også med disse undtagelser in mente har Wendel-Hansen præsteret et stykke særdeles spændende forskning, som både indfrier bogens primære præmis til fulde og udgør et læseværdigt og spændende supplement til Danmarkshistorien.

Her tænkes især angående et dybere grundlag for forståelse af årsagen til 2. slesvigske krig, 1866 - grundloven og dens tilblivelse. Hertil kan føjes gode redegørelser forfatningskampen op til systemskiftet og den diplomatiske og militære balancegang i neutraliteten fra 1865 til 1940. Endelig bringer bogen også et til sidst friskt pust med debatten om fx Bornedals 1864 Tv-serie og diverse politikeres mangel på historisk baggrundsviden i brug af 1864 myten som nationalt begreb.

[Historie-online.dk, den 7. juni 2023]

Se forfatterens replik

og anmelderens gensvar

← [Forrige artikel](#)

SE RELATEREDE ARTIKLER

**BERTEL NYGAARD:
KÆRLIGHEDENS SAMFUND**

HOLSTEN I HELSTATEN

**BISMARCK - VILJEN TIL
MAGT**

JULI

QUINTILIS – den oprindelige betegnelse for juli måned